

SİYASET KİTAPLARI SERİSİ I

Türkiye-Rusya İLİŞKİLERİNDE ENERJİ

EDİTÖR
Halil Burak Sakal

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

Editör:
Halil Burak Sakal

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ
— Akıl - Ahlak - Adalel - Adap —

Kapadokya Üniversitesi Yayınları-7
Siyaset Kitapları Serisi: 1
Sertifika No: 43348

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

Editör: Halil Burak Sakal

Şubat 2019

ISBN: 978-605-80721-0-7

Kitap Editörü: Halil Burak Sakal
Konferans deşifresi: Medine Derya Canpolat
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Nazile Arda Çakır

© Kapadokya Üniversitesi tarafından yayımlanan basılı, elektronik veya diğere formatlardaki bilimsel yayınlar, sempozyum bildirileri ve ders içeriklerine ait bütün haklar Kapadokya Üniversitesine aittir. Tanıtım amacıyla kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında, Kapadokya Üniversitesinin yazılı izni olmaksızın yayının tümünün elektronik, mekanik veya fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Sakal, Halil Burak, (editör).

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

107 s, 135 x 210 mm.

ISBN: 978-605-80721-0-7

1. Türkiye, 2. Rusya, 3. Enerji, 4. Enerji Politikası, 5. Uluslararası İlişkiler

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir

yayinevi@kapadokya.edu.tr

yayinevi.kapadokya.edu.tr

0(384) 353 5009

www.kapadokya.edu.tr

Editör:
Halil Burak Sakal

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
AÇILIŞ	9
BİRİNCİ OTURUM	10
Türkiye-Rusya İlişkilerine Genel Bir Bakış	11
<i>Hasan Ali Karasar</i>	
Ortadoğu Enerji Kaynaklarının Kullanımında Sorun Alanları	17
<i>Vladimir Pavloviç Fitin</i>	
Akkuyu Nükleer Santrali	30
<i>Hasan Kanbolat</i>	
İKİNCİ OTURUM	36
Ortadoğu'da Enerji Nakil Hatları Altyapısı	37
<i>Georgiy İvanoviç Sosnov</i>	
Türkiye-Rusya İlişkilerinde Nükleer Enerji	53
<i>Erel Tellal</i>	
Rusya'nın Enerji Politikasında Türkiye'nin Yeri	59
<i>İlyas Kemaloğlu</i>	
ÜÇÜNCÜ OTURUM	73
Türkiye-Rusya Enerji İş Birliği	74
<i>Aleksandr Antonoviç Kolesnikov</i>	
Türk-Rus Enerji İşbirliğinde Doğu Akdeniz	79
<i>Çınar Özen</i>	
Hazar Denizi'ndeki Gelişmelerin Türk-Rus Enerji	88
İlişkilerine Etkisi - <i>Orhan Gaffarlı</i>	
Türk Akımı ve Mavi Akım'ın Türkiye Ekonomisine	93
Etkileri - <i>Halil Burak Sakal</i>	
KAPANIŞ	108

Ortadoğu'da Enerji Nakil Hatları Altyapısı

Georgiy İvanoviç Sosnov*

Уважаемые господа,

Практически все страны Ближнего Востока имеют возможность выбирать между разными маршрутами для экспорта и импорта нефти и газа: Персидский залив, Средиземное море, Красное море, либо трубопроводный транспорт. Хотел бы посвятить свое выступление проблемам нефтегазовой инфраструктуры данного региона. Посмотрим для начала положение дел в основных добывающих странах.

Трубопроводная система Саудовской Аравии протяженностью 17 тыс. км ориентирована на поставку добываемой в стране нефти к экспортным портам в Персидском заливе и Красном море и далее в Европу или страны АТР. Из Саудовской Аравии есть нефтепровод (две нитки) в Бахрейн. В 2015 году стороны подписали соглашение и начали строительство еще двух ниток.

Трансаравийский нефтепровод до порта Сидон в Ливане, а также Иракский давно не функционируют. Периодически появляются сообщения об их возможной реставрации. Однако приходят они в основном из Иордании, остро нуждающейся в энергоресурсах.

Залежи нефти в Ираке расположены в районах на севере страны (Киркук и район Курдистан) и юге недалеко от портов Персидского залива. Основные экспортные пути Ирака — Персидский залив и Турция. Главным нефтепроводом является Стратегический трубопровод от Киркука в Персидский залив. Он проходит через Багдад и может функционировать в реверсном режиме.

Интересная ситуация сложилась с трубопроводами между Ираком и Турцией. Существует два нефтепровода: один,

* Uzman, Rusya Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (RISI).

контролируемый центральным правительством; второй — построенный Регионом Курдистан. После введения в строй своего собственного нефтепровода Эрбиль начал самостоятельные поставки углеводородов в Турцию в обход Багдада. Иракский нефтепровод в Сирию до порта Банияс после начала гражданской войны в САР не функционирует.

В силу специфики экономической географии Ирана, углеводороды для внутреннего рынка поставляются с юга на северо-запад, где сосредоточены основные перерабатывающие мощности и промышленность страны. Иран активно прибегает к своп-операциям со странами-соседями. Получая нефть из Азербайджана, Туркмении и Казахстана, он использует его для нужд своих северных районов. Затем отгружает из южных портов собственную нефть для выполнения экспортных обязательств упомянутых выше стран-соседей.

«Голубое топливо» Иран экспортирует в основном в Турцию, на долю которой приходится 90% иранского газового экспорта.

За последний год Иран заключил также соглашения о поставках газа и строительстве трубопроводов с Оманом и Ираком. Кроме того, в состоянии бесконечного строительства находится трубопровод в Пакистан.

Два соглашения с Ираком предполагают поставки газа в эту страну в течение 6 лет с возможностью пролонгации. За этот период Ирак обязался импортировать 40 млрд. куб. м «голубого топлива». Такие объемы продаж станут возможными благодаря новому газопроводу между странами.

В конце лета 2015 г. Оман подписал соглашение с Ираком о строительстве 400-километрового трубопровода, по которому он будет закупать у Исламской Республики газ в объеме 28 млн куб. м/день в течение 15 лет. Стоит отметить, что введение в эксплуатацию этого газопровода (его строительство уже началось) позволит Ирану не просто

продавать газ в Оман, но и использовать мощности функционирующего там завода по сжижению газа для выполнения своих обязательств по экспорту.

Таким образом, если подсчитать газ для Турции, Ирака и Омана, то у Ирана уже законтрактовано как минимум 39 млрд. куб. м год. Чуть более 10 млрд. из них уже сейчас направляется в Турцию. Т.е. в ближайшие годы Тегерану нужно будет нарастить добычу почти на 29 млрд. под новый экспорт.

Если планы по добыче на четырех новых фазах «Южного Парса» будут реализованы, то производство газа составит к тому времени примерно 232 млрд. куб. м год. Однако через пять лет внутреннее потребление газа составит примерно 230 млрд. куб. м. Для получения свободных объемов нужны инвестиции в новые проекты, иначе соотношение добыча/потребление рискует остаться на сегодняшних «неэкспортных» значениях.

На стадии строительства уже много лет находится трубопровод из Ирана в Пакистан, по нему иранцы собирались экспортировать 7,7 млрд. куб. м в год. О готовности финансировать этот газопровод недавно заявил Китай.

Уже более пяти лет делятся переговоры Ирана с Индией. В последние месяцы сообщалось о том, что обсуждение находится на финальной стадии, и в скором времени будет подписано соглашение о строительстве глубоководного газопровода. По данным индийских СМИ, стороны рассматривают поставки газа в объеме 11,3 млрд куб. м в год.

Строительство газопровода в Европу иранцы еще в прошлом году называли нерентабельным. Поэтому странным кажется недавно появившееся сообщение о том, что Тегеран готов построить новый газопровод в Турцию через территорию Ирака. Такой трубопровод представляется слишком длинным, слишком дорогим и потенциально проблемным в свете регулярных подрывов действующих ниток.

Несмотря на острую нехватку средств на инвестиции

Тегеран по существу заморозил доступ турецкого капитала к освоению трёх фаз месторождения «Южный Парс». После подписания Меморандума о намерениях, который предусматривал участие турецких компаний в разработке месторождения «Южный Парс» (22, 23 и 24 фазы), а также строительство нового газопровода протяжённостью около 2 тыс. км, этот вопрос так и не продвинулся дальше. Как считают некоторые западные эксперты, причина кроется в том, что запасы «Южного Парса» иранцы сохраняют для более важных целей на Ближнем Востоке, включая создание мощностей по сжижению газа, а также для его продажи в страны АТР. Кроме того, они объясняют позицию Ирана его нежеланием видеть Турцию в качестве главного энергетического хаба на Ближнем Востоке.

Турция занимает в регионе уникальное положение страны-транзитера. Уже готовы, строятся или планируются транзитные маршруты из России, Туркмении, Азербайджана, Ирана и Ирака. Турция фактически стала воротами в Европу для стран, обладающих примерно 70 % нефтяных и газовых запасов мира. Уже сейчас в страну поступают российские углеводороды («Голубой поток»), азербайджанские (нефтепровод Баку-Тбилиси-Джейхан и параллельный ему Южно-кавказский газопровод Баку-Тбилиси-Эрзурум), иракские (Ирак-Турция и курдский отрезок Киркук-Джейхан), иранские (газопровод Тебриз-Анкара).

И на повестке дня — новые проекты. Происходит реализация проекта «Южный Газовый Коридор», который включает расширение участка Южно-кавказского газопровода и строительство турецкого участка — TANAP (Трансанатолийский газопровод). Газопровод уже доведен до Эскишехира и вскоре подойдет к западной границе, где соединится с трубопроводом TAP (Трансадриатический газопровод), который пройдет через Грецию и Албанию в Италию. Запланированная мощность TANAP — 16 млрд куб. м/год, TAP — 10-20 млрд куб. м/год.

Согласно межправительственному соглашению, подписанному в октябре 2016 года, в рамках проекта «Турецкий

поток» строятся две нитки газопровода мощностью прокачки 15,75 миллиарда кубометров газа в год. По первой нитке, которая практически закончена, планируется поставлять газ в Турцию, а по второй – в Европу.

В апреле 2018 года у черноморского побережья Турции завершилась глубоководная укладка морского участка первой нитки. В мае состоялось подписание Протокола между ПАО «Газпром» и Правительством Турецкой Республики о сухопутном участке транзитной нитки этого газопровода для поставок газа европейским потребителям. В развитие Протокола «Газпром» и Botas заключили Соглашение об основных условиях и параметрах строительства этого участка. Им будет заниматься совместная проектная компания TurkAkim Gaz Tasima A.S., которая будет создана на паритетной основе.

В настоящий момент строительство идет полным ходом. Темп работ высокий. Судно-трубоукладчик *Pioneering spirit* 7 августа этого года приступило к укладке второй нитки трубопровода. Суммарно по двум ниткам на сегодняшний день уложено более 1520 км газопровода – порядка 81% от общей протяженности морского участка.

В Турции в районе Кыйыкей ведется, как известно, сооружение приемного терминала. С окончанием строительства участков береговых примыканий работы по первой нитке будут полностью завершены.

По второй нитке Газпром планирует поставлять газ в страны Южной и Юго-Восточной Европы. В сентябре в Газпроме сообщили, что в данный момент российская сторона ведет переговоры с турецкими партнерами о том, в каком месте на турецком побережье должна будет выйти вторая нитка и по какому маршруту она пойдет по суше. Существует два варианта маршрута: через Болгарию и Сербию либо через Грецию и Италию.

На совместной пресс-конференции с премьер-министром Венгрии Орбаном 18 сентября с.г. президент РФ В.В. Путин заявил: «Не исключаю, что одним из сухопутных продолжений этого газопровода может явиться Венгрия».

Существует несколько вариантов продолжения второй нитки «Турецкого потока»: дальше всех продвинулся проект South Stream Lite через Болгарию, Венгрию и Сербию. Остальные инициативы, включая "Посейдон" и вторую нитку Трансадриатического газопровода (ТАР), пока существенно отстают. По мнению представителя Минэнерго РФ, определенность с маршрутом даст только так называемый обязывающий аукцион на будущие мощности.

Для запуска данного проекта важно, что Турция не является членом Евросоюза, состоит пока только наблюдателем в Энергетическом сообществе (Energy community) и поэтому не обязана выполнять требования третьего энергопакета ЕС. Для решения всех вопросов достаточно договоренностей между двумя нашими странами.

Крайне интересно складывается сейчас ситуация с газовой инфраструктурой в Восточном Средиземноморье. Много говорят о перспективе соединения трубопроводами Египта, Израиля и Кипра с последующим продлением этой сети до Италии. Обнаруженные и пока только начатые осваиваться запасы газа заставляют всерьез говорить о возможности этих стран превратиться в самом близком будущем в экспортеров «голубого топлива».

Подписав соглашения о морских границах с Египтом и Израилем, Кипр рассчитывал стать бенефициаром газового бума в регионе. Только подтвержденные запасы месторождений в его ИЭЗ – «Афродита» и «Калипсо-1» – оцениваются в 400 млрд куб.м. Кроме того, остров лежит на пути возможного экспорта израильского газа в Европу, и газ «Афродиты» технически просто можно вписать в совместную с Израилем трубу. Как известно, ряд турецких политиков, включая министра Б. Албайрака, заявляли, что планируемый израильско-кипрский газопровод угрожает энергетическим планам Турции, поскольку снизит её значение как страны-транзитера каспийского, центрально-азиатского, а в близком будущем – и российского газа в Южную Европу.

Сирия имела до войны сравнительно развитую нефтегазовую инфраструктуру, связывавшую между собой месторождения трех главных углеводородных районов страны — Аль-Хасеке, Дейр эз-Зор и Хомс. Кроме того, через Арабский газопровод поступал египетский газ, откуда он шел в Ливан. Также Сирия получала иракскую нефть, часть которой направлялась в Ливан, а часть — в порт Банияс. О том, в каком состоянии находится эта инфраструктура сейчас, говорить сложно. Однако ясно, что в ближайшее время может встать вопрос о её восстановлении. Однако кто решится за это взяться, а главное — кто даст деньги, можно лишь гадать.

Стоит отметить, что сложные и порой запутанные отношения между странами региона тормозят или сводят на нет возможность строительства новых трансграничных трубопроводов. При этом потребность в природном газе возрастает практически у всех. Сейчас по существу единственной формой продажи иранского и катарского газа на мировой рынок оказались поставки в виде СПГ. Интересно, что по объему глобальных продаж СПГ недавно вышел на второе после нефти место, опередив даже металлы. По мнению ряда зарубежных экспертов, этот сценарий полностью укладывается в стратегию США, целью которой является формирование рынка газа по образу и подобию нефтяного рынка: танкерные поставки и биржевое ценообразование на базе доллара.

Рынок СПГ только формируется. Ряд западных экспертов высказывает мнение, что война в Сирии была развязана не ради газопроводов и не против Асада, а за право стать регулятором нового основополагающего сегмента глобального рынка, каковым является СПГ.

Понятно, что в этой игре Вашингтон намерен пойти до конца. Санкционное давление на Россию, включая запрет на инвестиции в строительство экспортных трубопроводов, будет только нарастать. Продолжатся также, видимо, попытки диктовать Турции «правильное» поведение в

данном вопросе. Да и Иран своими «заботами» американцы не оставят. Значит ли это, что итоги игры predeterminedены, а ее результат известен заранее? Думается, если России, Турции и Ирану удастся согласовать свои подходы, имея хороший пример договоренностей в рамках Астанинского процесса, то Штатам тоже придется искать какие-то варианты компромисса.

Değerli Katılımcılar,

Ortadoğu'daki neredeyse tüm ülkeler doğal gaz ve petrol ithalat ve ihracatı için farklı rotalar arasından seçim yapma fırsatına sahiptir: Basra Körfezi, Akdeniz, Kızıldeniz veya boru hatları. Ben konuşmamı bu bölgedeki petrol ve doğal gaz altyapılarının sorunları konusunda yapmak istiyorum. Öncelikle başlıca üretici ülkelerdeki duruma göz atalım.

Suudi Arabistan'ın 17 bin kilometrelik boru hattı sistemi, ülkede üretilen petrolün Basra Körfezi ve Kızıldeniz'deki ihracat limanları ile Avrupa veya Asya-Pasifik bölgesindeki ülkelere iletilmesini sağlamaya odaklanmıştır. Suudi Arabistan'dan Bahreyn'e bir boru hattı (iki hatlı) bulunmaktadır. 2015 yılında iki ülke arasında imzalanan bir anlaşma ile iki yeni hattın daha inşasına başlanmıştır.

Lübnan'daki Sayda limanına ve Irak'a ulaşan Trans-Arap petrol boru hattı uzun zamandan beri kullanım dışı kalmıştır. Zaman zaman, bu boru hatlarının muhtemel onarımı ile ilgili açıklamalar yapılmaktadır. Ancak bu açıklamaların çoğu enerjiye yoğun şekilde ihtiyaç duyan Ürdün tarafından yapılmaktadır.

Irak'taki petrol rezervleri ülkenin kuzeyindeki bölgelerde (Kerkük ve KBY bölgesi) ve ülkenin güneyinde Basra Körfezi limanlarının yakınlarında yer almaktadır. Irak'ın ana ihracat kanalları Basra Körfezi ve Türkiye'dir. En önemli boru hattı ise "Stratejik Boru Hattı" olarak bilinen ve Kerkük'ten Basra Körfezi'ne uzanan hattır. Bu hat Bağdat'tan geçmektedir ve ters istikamette de çalışabilmektedir.

Irak ve Türkiye arasındaki boru hatları ile ilgili ilginç bir durum ortaya çıktı. Burada iki boru hattı söz konusudur. Birisi merkezi hükümet tarafından kontrol edilen hat, diğeri ise Kürdistan Bölgesel Yönetimi tarafından inşa edilmiş bulunan hattır. Kendi boru hattını inşa ettikten sonra Erbil, Bağdat'ı bypass ederek Türkiye'ye hidrokarbon naklini başlattı. Suriye'nin Baniyas limanına ulaşan Irak boru hattı ise Suriye'deki iç savaştan sonra kullanım dışı kalmıştır.

İran'ın iktisadi coğrafyası dolayısıyla, iç tüketim için hidrokarbonlar güneyden ülkenin başlıca işleme kapasitesinin ve sanayisinin yer aldığı kuzeybatıya iletilmektedir. İran, komşu ülkelerle swap operasyonlarını aktif şekilde gerçekleştirmektedir. Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan'dan petrol satın almakta, bunu kuzeydeki bölgelerin ihtiyacı için kullanmaktadır. Kendi petrolünü ise komşu ülkelere ihracat yükümlülüklerini yerine getirmek üzere güneydeki limanlara nakletmektedir.

İran, "mavi yakıt"ı [doğal gaz, ç.n] esas olarak Türkiye'ye ihraç etmektedir. İran'ın doğal gaz ihracatının yüzde 90'ını Türkiye'ye yapılan satışlar oluşturmaktadır.

İran geçtiğimiz yıl Umman ve Irak ile de doğal gaz ve boru hattı anlaşmaları imzalamıştır. Ayrıca, Pakistan'a giden boru hattı da bir türlü sona erdirilememiş bir inşaat halindedir.

Irak ile yapılan iki anlaşma, bu ülkeye 6 yıllık (uzatma opsiyonlu) bir doğal gaz sevkiyatını öngörmektedir. Bu süre zarfında Irak, 40 milyar metreküp "mavi yakıt" satın almayı taahhüt etmiştir. Bu satışlar, iki ülke arasındaki yeni bir doğal gaz boru hattı ile mümkün olabilecektir.

2015 yılının yaz aylarının sonunda, Umman, Irak ile 400 kilometrelik bir boru hattının inşası üzerine anlaşmaya vardı. Bu doğal gaz boru hattı aracılığıyla Umman, [İran] İslam Cumhuriyeti'nden günde 28 milyon metreküp doğal gaz satın alacaktır. Şu nokta belirtilmelidir ki, bu doğal gaz boru hattının devreye girmesi (yapımı halihazırda başlamıştır) İran'ın yalnızca Umman'a doğal gaz satmasını sağlamayacak, aynı zamanda İran'ın buradaki bir gaz sıvılaştırma tesisini de kullanarak ihracat yükümlülüklerini yerine getirebilmesini sağlayacaktır.

Buradan hareketle, Türkiye, Irak ve Umman için doğal gazı hesaba kattığımızda, İran en az yılda 39 milyar metreküplük kontrat imzalamıştır. Bu kontratın 10 milyarından biraz fazlası Türkiye'ye satılan doğal gazı içermektedir. Bu nedenle, ilerleyen yıllarda Tahran, yeni ihracat yükümlülüklerini karşılayabilmek için üretimini neredeyse 29 milyar metreküp artırmak zorunda kalacaktır.

Güney Pars sahasının dört yeni fazında üretim planları gerçekleştirildiğinde, doğal gaz üretimi yılda 232 milyar metreküp seviyesine ulaşacaktır. Ancak, 5 yıl içinde, yurt içi doğal gaz tüketimi yılda yaklaşık 230 milyar metreküp seviyesine ulaşacaktır. İlave hacme ulaşabilmek için yeni proje yatırımları gerekmektedir. Aksi takdirde, üretim/tüketim oranının şu anki "ihraç etmeme" değerlerinde kalma riski bulunmaktadır.

İran'dan Pakistan'a ulaşan boru hattı uzun yıllardır inşaat halindedir. Bu hat üzerinden İran, yılda 7,7 milyar metreküplük bir ihracat hedeflemekteydi. Çin, yakın geçmişte bu doğal gaz boru hattını finanse etmeye hazır olduğunu açıkladı. İran'ın Hindistan ile olan görüşmeleri, beş yıldan uzun bir süredir devam ediyor. Geçtiğimiz aylarda, müzakerelerin son aşamaya ulaştığı ve bir derin deniz doğal gaz boru hattının inşası anlaşmasının yakın gelecekte imzalanacağı açıklandı. Hindistan basınına göre, taraflar, yılda 11,3 milyar metreküplük bir doğal gaz sevkiyatı üzerinde durmaktadır.

Geçtiğimiz yıl İran, Avrupa'ya uzanan bir doğal gaz boru hattının inşa edilmesinin karlı olmayacağını duyurdu. Bu nedenle Tahran'ın Irak toprakları üzerinden Türkiye'ye yeni bir doğal gaz boru hattı inşasına başlayacak olduğuna dair açıklamalar yapıyor olması ilginç görünmektedir. Böyle bir boru hattı çok uzun, çok masraflı ve hatlardaki patlamalar dikkate alındığında son derece risklidir.

Yeni yatırımlar için kaynak sıkıntısı çekmesine rağmen Tahran, Türk sermayesinin Güney Pars sahasına erişimini dondurdu. Türk firmaların Güney Pars sahasının (22, 23 ve 24. fazlar) geliştirilmesine katkıda bulunmasını ve yaklaşık 2000 kilometre uzunluğunda yeni bir doğal gaz boru hattı inşasını öngören mutabakat zaptının imzalanmasından sonra, bu konuda bir ilerleme kaydedilmemiştir. Bazı Batılı uzmanlara göre, bunun nedeni İran'ın Güney Pars'taki rezervlerinin, burada gaz sıvılaştırma tesislerinin kurulması ve doğal gazın Asya-Pasifik bölgesi ülkelerine satılması dahil, Ortadoğu'daki "daha önemli amaçlar" için saklanmasıdır. Ayrıca uzmanlar, İran'ın pozisyonunun Türkiye'nin Ortadoğu'daki başlıca enerji hubü olmasına karşı olduğunu ifade etmektedirler.

Türkiye bölgede transit ülke olarak eşsiz bir konuma sahiptir. Rusya, Türkmenistan, Azerbaycan, İran ve Irak'tan gelen transit hatlar halihazırda bulunmakta, inşa edilmekte veya planlanmaktadır. Türkiye, dünya doğal gaz ve petrol rezervinin neredeyse yüzde 70'ine sahip olan ülkelerin Avrupa'ya açılan kapısı olmuş durumdadır. Halihazırda Türkiye'ye Rus (Mavi Akım), Azerbaycan (Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ve buna paralel çalışan Güney Kafkasya doğal gaz hattı Bakü-Tiflis-Erzurum), İran (Irak-Türkiye ve Kürt bölgesi Kerkük'ten Ceyhan'a ulaşan hat) ve İran (Tebriz-Ankara doğal gaz boru hattı) hidrokarbonları ulaşmaktadır.

Bunların yanında, gündemde yeni projeler bulunmaktadır. Güney Kafkasya doğal gaz boru hattının uzatılmasını ve Türkiye bölümünün inşasını – TANAP (Trans-Anadolu doğal gaz boru hattı) içeren Güney Gaz Koridoru projesi uygulanmaya başlamıştır. Bu doğal gaz boru hattı Eskişehir'e gelmiş durumdadır ve yakında Batı sınırına ulaşacaktır ki buradan da Yunanistan ve Arnavutluk üzerinden İtalya'ya ulaşacak olan TAP'a (Trans-Adriyatik Doğal Gaz Boru Hattı) bağlanacaktır. TANAP'ın planlanan kapasitesi yılda 16 milyar metreküp, TAP'ın ise yılda 10-20 milyar metreküp olarak bilinmektedir.

Ekim 2016'da imzalanan hükümetler arası anlaşmaya göre, Türk Akımı projesi ile her biri yılda 15,75 milyar metreküp pompalama kapasitesine sahip olan iki hat inşa edilecektir. Neredeyse tamamlanmak üzere olan ilk hattın Türkiye'ye doğal gaz sağlaması, ikincisinin ise doğal gazı Avrupa'ya göndermesi planlanmaktadır.

Nisan 2018'de ilk hattın derin deniz döşemesi tamamlanarak Türkiye'nin Karadeniz kıyısına ulaşmıştır. Mayıs ayında, Gazprom ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında Avrupalı tüketiciler için transit hattın kara kesimi ile ilgili bir protokol imzalanmıştır. Bu protokolün hazırlanması sırasında, Gazprom ve BOTAŞ bu yeni inşaatın temel şartları ve gereklilikleri ile ilgili bir anlaşma imzalamışlardır. Bu şartlar ve gereklilikler, eşit pay ile kurulan TürkAkım Gaz Taşıma A.Ş. adı verilen ortak bir proje şirketi tarafından yürütülecektir.

Şu anda inşaat tüm hızıyla sürmektedir ve çalışma hızı yüksektir. 7 Ağustos 2018'de boru hattı döşeme gemisi "Pioneering Spirit" projedeki ikinci hattı döşemeye başlamıştır. Bugüne kadar toplamda 1520 kilometreden fazla doğal gaz boru hattı döşenmiştir ve bunun yaklaşık yüzde 81'i denizin içindedir.

Türkiye'de Kıyıköy olarak bilinen bölgede bir doğal gaz alım terminalinin inşası sürmektedir. Kara kesimlerinin de inşasının tamamlanması ile projenin ilk hattının çalışmaları tamamlanacaktır.

İkinci hat ile Gazprom, Güney ve Güneydoğu Avrupa ülkelerine doğal gaz nakletmeyi planlamaktadır. Eylül ayında Gazprom, Rus tarafının Türk ortakları ile ikinci hattın Türkiye kıyısında nereye çıkacağı ve karadan hangi rotayı izleyeceği konusunda görüşme halinde olduğunu açıkladı. Şu anda iki rota seçeneği bulunmaktadır: Bunlardan birincisi Bulgaristan ve Sırbistan üzerinden, diğeri ise Yunanistan ve İtalya üzerindedir.

Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin, Macaristan Başbakanı Orban ile 18 Eylül 2018'de yaptığı bir ortak basın toplantısında "Bu hattın kara kesiminin devamı ile ilgili olarak Macaristan'ı kapsam dışında bırakmıyorum" ifadesini kullanmıştır. Türk Akımı'nın ikinci hattının devamı için birçok seçenek bulunmaktadır. Bulgaristan, Macaristan ve Sırbistan'dan geçen "South Stream Lite" projesinde ilerleme kaydedilmiştir. Diğer alternatifler olan "Poseidon" ve Trans-Adriyatik boru hattının (TAP) ikinci hattı olma seçenekleri ise daha uzak görünmektedir. Rusya Federasyonu Enerji Bakanlığı yetkilisine göre, gelecekteki kapasite ile ilgili bağlanma ihalesi, rota ile ilgili kesin bilgi verecektir.

Bu projenin hayata geçmesi için Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi olmaması önemlidir. Türkiye halihazırda "Energy Community"de gözlemci sıfatıyla bulunmaktadır ve bu nedenle AB üçüncü enerji paketinin yükümlülüklerini yerine getirmek zorunda değildir. Anlaşmazlık yaşanabilecek tüm konularda, iki ülke [Türkiye ve Rusya] arasındaki sözleşmeler yeterli olacaktır.

Doğu Akdeniz'deki doğal gaz altyapısının durumu son derece ilginçtir. Mısır, İsrail ve Kıbrıs'ın boru hatlarının İtalya'ya ulaşan bu hatta bağlanması ile ilgili görüşmeler yoğun şekilde sürmektedir. Yeni keşfedilen ve henüz geliştirilmeye başlanan doğal gaz rezervleri bizleri bu ülkelerin çok yakın gelecekte "mavi yakıt" ihracatçısı olacaklarını düşünmeye zorlamaktadır.

Mısır ve İsrail ile deniz sınırları konusunda anlaşmalar imzalararak Kıbrıs, bölgedeki doğal gaz zenginliğinden faydalanmayı amaçlamaktadır. Yalnızca Afrodit ve Calypso-1 münhasır ekonomik bölgesindeki kanıtlanmış doğal gaz rezervlerinin 400 milyar metreküp olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca ada, İsrail doğal gazının Avrupa'ya ihraç yolu üzerinde bulunmaktadır ve Afrodit'teki gaz teknik olarak İsrail ile ortak bir doğal gaz boru hattına pompalanabilir. Bilindiği üzere, Bakan Berat Albayrak dahil birçok Türk politikacı, İsrail-Kıbrıs doğal gaz boru hattı projesinin Türkiye'nin enerji planlarına bir tehdit unsuru oluşturduğunu ifade etmiştir. Bunun sebebi, bu hattın Türkiye'nin Hazar, Merkezi Asya ve yakın gelecekte Rusya doğal gazının Güney Avrupa'ya taşınması bağlamında bir transit ülke olarak Türkiye'nin önemini azaltacak olmasıdır.

Savaşın önce Suriye, ülkenin üç temel hidrokarbon bölgesi olan Haseke, Deyr ez-Zor ve Humus'u birbirine bağlayan görece gelişmiş bir doğal gaz ve petrol altyapısına sahipti. Ayrıca, Mısır doğal gazı Arap boru hattı üzerinden Lübnan'a akmaktaydı. Suriye aynı zamanda Irak'tan petrol almakta, bunun bir kısmını Lübnan'a aktarmakta, bir kısmını ise Baniyas limanına göndermekteydi. Bu altyapının şu anki durumu üzerine konuşmak kolay değildir. Yine de yakın gelecekte bu altyapının onarılması konusunun gündeme geleceği kesindir. Ancak bu işi kimin üstleneceğini, daha da önemlisi, kimin finansman sağlayacağını yalnızca tahmin edebiliriz.

Bölge ülkeleri arasındaki karmaşık ve girift ilişkilerin yeni sınır ötesi boru hatlarının inşasını engellediği veya olumsuz etkilediğini söylemek gerekmektedir. Aynı zamanda, neredeyse tüm ülkelerde doğal gaz ihtiyacı artmaktadır. Şu anda temel olarak İran ve Katar doğal gazının dünya pazarına satışı için tek ihtimal, LNG formu olarak görünmektedir. İlginçtir,

küresel satışlar dikkate alındığında LNG, metallerin bile önünde yer alarak petrolden sonra ikinci sıraya yerleşmiştir. Birçok yabancı uzmana göre, bu senaryo ABD stratejisine tam olarak uymaktadır: Bu strateji, petrol piyasasına benzer bir piyasa oluşturmak üzerine kuruludur. Tankerler ile yapılan sevkیاتlar ve dolar üzerinden işleyen bir fiyatlama bu stratejinin temel noktalarıdır.

LNG piyasası yeni yeni gelişmektedir. Birçok Batılı uzman, Suriye'deki savaşın doğal gaz boru hatları uğruna veya Esad'a karşı başlatılmadığı, savaşın esas sebebinin küresel LNG piyasasının en büyük parçasında düzenleyici haline gelme hakkını elde etme mücadelesi olduğu görüşündedir.

Açıktır ki bu oyunca Washington, sonuna kadar gitme niyetindedir. İhracat boru hatlarının inşaatına yatırım yapma yasağı dahil, Rusya üzerindeki yaptırım baskısının yalnızca artması beklenebilir. Görünen o ki, bu bağlamda Türkiye'ye "doğru yolun" dikte edilmesi çabaları da devam edecektir. Amerikalılar İran'ı "endişeleri" ile baş başa bırakmayacaklardır. Bu, oyunun sonucunun önceden belli olduğu ve kazananın zaten bilindiği anlamına mı gelmektedir? Görünen o ki Rusya, Türkiye ve İran, Astana süreci örneğinde olduğu gibi kendi yaklaşımları üzerinde anlaşmaya varabilirlerse, ABD de birtakım taviz seçenekleri aramak durumunda kalacaktır.